

บทความวิจัย

ระดับนิตินัยเกี่ยวกับกฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลก
นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
LEVELS OF LEGAL CONSCIOUSNESS REGARDING BUILDING MANGEMENT
LAWS IN THE HISTORIC CITY OF AYUTTHAYA WORLD HERITAGE SITE

นรินทร์ อุ้นแก้ว^{1*}, ธาตรี มหันตรัตน์¹Narin Unkeaw^{1*}, Dhatree Mahantaratt¹

*Corresponding Author E-mail: dhatreecu24@hotmail.com

Received April 9, 2026; Revised June 24, 2026; Accepted June 19, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาระดับนิตินัยของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และ 2. เสนอแนวทางในการส่งเสริมความร่วมมือและการพัฒนาประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 400 คน วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือการวิจัยใช้แบบสอบถามสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับนิตินัยของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการขออนุญาตซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม สิ่งปลูกสร้างในเขตของโบราณสถาน รองลงมาคือด้านการขออนุญาตปลูกสร้างอาคารตามพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วย หลักเกณฑ์ และวิธีการขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร หรือดำเนินการใด ๆ ในเขตโบราณสถาน พระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2566 ภายในเขตของโบราณสถาน และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านการยื่นคำขออนุญาตปลูกสร้างอาคารตามลำดับ 2. แนวทางสำคัญประกอบด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการ

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา¹ Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

ร่วมภาคประชาชน เพื่อร่วมวางกฎระเบียบและตรวจสอบการก่อสร้าง การเร่งสร้างนิตินึกเชิงรุกผ่านการให้ความรู้และสิทธิประโยชน์สำหรับผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย และการเปลี่ยนบทบาทภาครัฐจากผู้ควบคุมเป็นที่ปรึกษาด้านการออกแบบรูปร่างการสิ่งปลูกสร้าง โมเดลการสร้างนิตินึกมรดกโลกอย่างยั่งยืนที่มุ่งเน้นการสร้างฉันทามติร่วมกัน ผ่านองค์ประกอบการมีส่วนร่วมภาคประชาชน เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้าง และส่งเสริมการจัดการพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาให้เติบโตควบคู่กับการอนุรักษ์คุณค่าอันเป็นสากลอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : นิตินึก; กฎหมายการบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้าง; พื้นที่มรดกโลก

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the public's level of legal awareness regarding building management laws in the World Heritage Area of the Historic City of Phra Nakhon Si Ayutthaya 2. To propose guidelines for promoting cooperation and enhance the efficiency of law enforcement regarding building management within the Historic City of Ayutthaya World Heritage, conducted by the quantitative research. The 400 samples were the people accommodated within the Phra Nakhon Si Ayutthaya World Heritage area using purposive sampling method. The research tool used questionnaires for data collection. Data analysis using descriptive statistics

The results of the research were found that the public's level of legal awareness regarding building management laws in the World Heritage Area of the Historical City of Phra Nakhon Si Ayutthaya, by overall, was at a moderate level, namely, Requesting permission to repair, amend, change, demolish, add on buildings in the area of an ancient site. Second is requesting permission to construct buildings in accordance with the Act on Ancient Monuments, Antiques, Objects of Art, and National Museums. Regulations of the Fine Arts Department regarding criteria and methods for requesting permission to construct buildings or to carry out any activity in the area of the Phra Nakhon Si Ayutthaya archaeological site, B.E. 2566, within the area of the ancient site. and the lowest average was in the application for building permission,

respectively. 2. Key guidelines were proposed, consisting of: establishing a joint public committee to co-formulate regulations and monitor construction; proactively raising legal awareness through education and incentives for law abiders; and shifting the government's role from a controller to a design consultant for building plans. A sustainable World Heritage legal awareness model focused on consensus-building was developed through public participation components to enhance the efficiency of building management law enforcement and to promote the management of the Historic City of Ayutthaya World Heritage site, balancing urban growth with the sustainable preservation of its Outstanding Universal Value (OUV).

Keywords: Jurisprudence; Building Management Law; World Heritage Area

บทนำ

การคุ้มครองและรักษาคคุณค่าอันเป็นสากลของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ถือเป็นพันธกิจสำคัญที่นานาประเทศให้ความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกโดยองค์การยูเนสโก (UNESCO) ในปี พ.ศ. 2534 (UNESCO, 2022) อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกในปัจจุบันต้องเผชิญกับความท้าทายอย่างยิ่งจากการขยายตัวของเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลให้เกิดการก่อสร้างและดัดแปลงสิ่งปลูกสร้างอย่างต่อเนื่อง (กรมศิลปากร, 2565) ปัญหาหลักที่พบคือความขัดแย้งระหว่างมาตรการการอนุรักษ์ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 (พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, 2504) กับความต้องการพัฒนาที่อยู่อาศัยและการประกอบธุรกิจของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งข้อจำกัดทางกฎหมายเหล่านี้มักถูกมองว่าเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตมากกว่าจะเป็นเครื่องมือในการรักษามรดกของชาติ ประเทศไทยมีแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) แบ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม 5 แห่งดังนี้ แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม (Cultural World Heritage) นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ครอบคลุมพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ครอบคลุมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ในพื้นที่จังหวัด

สุโขทัย และจังหวัดกำแพงเพชร แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง แหล่งอารยธรรมก่อนประวัติศาสตร์ที่สำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่ที่ จังหวัดอุดรธานี เมืองโบราณศรีเทพ แหล่งอารยธรรมทวารวดีที่มีลักษณะผังเมืองซ้อนกันสองชั้น ตั้งอยู่ที่ จังหวัดเพชรบูรณ์ และเมืองเก่าสงขลาและชุมชนที่เกี่ยวข้อง แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมล่าสุดที่สะท้อนถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมและการค้าทางทะเล ตั้งอยู่ที่ จังหวัดสงขลา (กรมศิลปากร, ม.ป.ป.)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าประสิทธิภาพของกฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเข้มงวดของบทลงโทษเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับนิติสำนึก (Legal Consciousness) ของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เป็นสำคัญ นิติสำนึกมิใช่เพียงแค่การรับรู้หรือความรู้ในตัวบทกฎหมายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงทัศนคติ การตีความ และการโต้ตอบที่ประชาชนมีต่อกฎหมายในชีวิตประจำวัน (Ewick & Silbey, 1998) หากประชาชนขาดนิติสำนึกที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ ย่อมนำไปสู่การฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างมากขึ้น การบุกรุกพื้นที่ และการสูญเสียอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์อย่างน่าเสียดาย จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าระดับนิติสำนึกของประชาชนมีความแตกต่างกันตามปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และการสื่อสารจากภาครัฐ (วิมลมาศ ศรีจันทร์, 2562) นอกจากนี้ กระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่ขาดการมีส่วนร่วมยังส่งผลให้เกิดนิติสำนึกในลักษณะการต่อต้านกฎหมาย (Against the Law) ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการบริหารจัดการพื้นที่ที่มรดกโลกอย่างยั่งยืน

ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงความเข้มงวดของตัวบทกฎหมาย หรืออำนาจหน้าที่ของรัฐเท่านั้น แต่ปัจจัยชี้ขาดที่สำคัญ คือ "นิติสำนึก" (Legal Consciousness) ของประชาชนในพื้นที่ นิติสำนึกมิได้หมายถึงเพียงความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบ แต่คือทัศนคติและการตีความกฎหมายผ่านประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน (Ewick & Silbey, 1998) ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมกรายอมรับการปฏิบัติตาม หรือแม้แต่การต่อต้านกฎหมาย หากนิติสำนึกของประชาชนไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย การบริหารจัดการมรดกโลกย่อมเกิดปัญหาการละเมิดกฎหมายและการสูญเสียทัศนียภาพทางประวัติศาสตร์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (วิมลมาศ ศรีจันทร์, 2562)

ด้วยสภาพปัญหาการบุกรุกพื้นที่โบราณสถานและการปลูกสิ่งก่อสร้างที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาที่ยังคงปรากฏอยู่ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ทราบถึงช่องว่างระหว่างเจตนารมณ์ของกฎหมายกับการปฏิบัติจริงของประชาชน ผลการศึกษานี้ไม่เพียงแต่จะช่วยให้ทราบถึงระดับการยอมรับกฎหมายในปัจจุบันผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาถึงระดับนิติสำนึกของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อ

กฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้าง เพื่อทราบถึงระดับนิตินัยและการที่ประชาชนยังไม่ทราบหรือเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายหรือการต้องปฏิบัติตามอย่างไรจึงถูกตามกฎหมาย (Compliance) และเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายเชิงรุกที่สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชน อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์พื้นที่มรดกโลกอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ ให้คงอยู่สืบต่อไปอย่างมั่นคง (UNESCO, 2021)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับนิตินัยของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
2. เสนอแนวทางในการส่งเสริมความร่วมมือและการพัฒนาประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ
2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยครั้งนี้ ประชากร คือ ประชาชนที่อาศัยในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 47,811 คน (เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา, 2566) กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 400 คน ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของ Taro Yamane จากประชากรทั้งหมด 47,811 คน โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ .05 (Yamane, 1973)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คือ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 (พ.ร.บ. โบราณสถานฯ (ฉบับที่ 2), 2535) และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร หรือดำเนินการใด ๆ ในเขต

โบราณสถานพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2566 (กรมศิลปากร, 2566) ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อความเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่งงานในปัจจุบัน รายได้ ซึ่งข้อความในส่วนนี้เป็น คำถามปลายปิด มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลระดับทัศนคติสำนึกของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา โดยแบ่งเป็นข้อความเกี่ยวกับพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งกำหนดประเด็นคำถามออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ด้านการขออนุญาตปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคาร ภายในเขตของโบราณสถาน ด้านที่ 2 ด้านการขออนุญาตซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้ายโบราณสถาน หรือส่วนต่าง ๆ ของโบราณสถาน และด้านที่ 3 ด้านบทกำหนดโทษ

และข้อความเกี่ยวกับระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วย หลักเกณฑ์ และวิธีการขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร หรือดำเนินการใด ๆ ในเขตโบราณสถานพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2566 ซึ่งกำหนดประเด็นคำถามออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ด้านพื้นที่โบราณสถานพระนครศรีอยุธยาที่ขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร ด้านที่ 2 ด้านการยื่นคำขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร และด้านที่ 3 ด้านผลของคำสั่งอนุญาต และการอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาต

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมการรับรู้เกี่ยวกับกฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา โดยมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open-ended questionnaire) เพื่อให้ผู้ตอบมีอิสระในการเขียนตอบ

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้ ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พบว่ามีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปทุกข้อ ความเชื่อมั่น (Reliability) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.95 (Cronbach, 1951) ซึ่งแสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นสูงและสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงได้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ลงพื้นที่วิจัย เพื่อทำการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจเช็คไปลงรหัส คีย์ข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์และอธิบายผลการศึกษาในโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อประมวลผลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ คือ ค่าการแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) 2. การวิเคราะห์ระดับนัยสำคัญเกี่ยวกับกฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของตารางและอธิบายผลการศึกษารวบรวม

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับนัยสำคัญของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมาย บริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิเคราะห์ผลการวิจัยพบว่า

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับนัยสำคัญของประชาชนเกี่ยวกับพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วย หลักเกณฑ์ และวิธีการขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร หรือดำเนินการใด ๆ ในเขตโบราณสถานพระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2566 ในการบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในภาพรวม

ข้อ	ระดับนัยสำคัญเกี่ยวกับกฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้าง ในพื้นที่มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น			
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1.	ด้านการขออนุญาตซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม สิ่งปลูกสร้างในเขตของโบราณสถาน	3.45	1.05	ปานกลาง	1
2.	การขออนุญาตปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคาร ภายในเขตของโบราณสถาน	3.43	1.03	ปานกลาง	2
3.	ด้านพื้นที่โบราณสถานพระนครศรีอยุธยาที่ขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร	3.41	1.06	ปานกลาง	3
4.	ด้านการยื่นคำขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร	3.34	1.07	ปานกลาง	6
5.	ด้านบทกำหนดโทษ	3.39	1.10	ปานกลาง	4
6.	ด้านผลของคำสั่งอนุญาตและการอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาต	3.35	1.07	ปานกลาง	5
โดยรวม		3.39	1.06	ปานกลาง	-

ตารางที่ 1 ระดับนิตินัยของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมพบว่าระดับการรับรู้อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ($\bar{X}$ = 3.39, S.D. = 1.06) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการขออนุญาตซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม สิ่งปลูกสร้างในเขตของโบราณสถาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 3.45, S.D. = 1.05) รองลงมาคือ ด้านการขออนุญาตปลูกสร้างอาคารตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วย หลักเกณฑ์ และวิธีการขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร หรือดำเนินการใด ๆ ในเขตโบราณสถานพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2566 ภายในเขตของโบราณสถาน ($\bar{X}$ = 3.43, S.D. = 1.03) ด้านพื้นที่โบราณสถานพระนครศรีอยุธยาที่ขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร ($\bar{X}$ = 3.41, S.D. = 1.06) และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านการยื่นคำขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร ($\bar{X}$ = 3.34, S.D. = 1.07) ตามลำดับ

ปัจจัยที่ทำให้ค่าสถิติแตกต่างกันเกิดจากความถี่ในการใช้งาน และความง่ายในการเข้าใจข้อกำหนด ยิ่งเป็นเรื่องที่ต้องทำบ่อยและไม่ซับซ้อน (เช่น การซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างที่อยู่บริเวณเขตพื้นที่มรดกโลก) ระดับนิตินัยและการรับรู้จะสูงกว่าเรื่องที่เป็นทางการและมีระเบียบใหม่ ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง

แนวทางและมาตรการในการส่งเสริมความร่วมมือ และการพัฒนาประสิทธิภาพในการบังคับใช้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วย หลักเกณฑ์ และวิธีการขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร หรือดำเนินการใด ๆ ในเขตโบราณสถานพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2566 ในการบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้าง จากผลข้อเสนอแนะอื่น ๆ นำมาจัดเรียงลำดับค่าความถี่ของข้อมูลพบว่า แนวทางสำคัญประกอบด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมภาคประชาชนเพื่อร่วมวางกฎระเบียบและตรวจสอบการปลูกสิ่งก่อสร้างให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ การเร่งสร้างนิตินัยเชิงรุก ผ่านการให้ความรู้และสิทธิประโยชน์ทดแทนสำหรับผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย และการเปลี่ยนบทบาทภาครัฐจากผู้ควบคุมเป็นที่ปรึกษาด้านการออกแบบ เพื่อลดความขัดแย้งและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของมรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ร่วมกันอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับนิตินัยของประชาชนเกี่ยวกับพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)

พ.ศ. 2535 และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วย หลักเกณฑ์ และวิธีการขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร หรือดำเนินการใด ๆ ในเขตโบราณสถานพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2566 ในการบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ด้านการยื่นคำขออนุญาตปลูกสร้างอาคารพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากความซับซ้อนของพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วย หลักเกณฑ์ และวิธีการขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร หรือดำเนินการใด ๆ ในเขตโบราณสถานพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2566 และพระราชบัญญัติ ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติตามกฎหมาย ดังกล่าว สอดคล้องงานวิจัยของสิทธิธรรม อรแก้ว (2561) ได้ศึกษา การจัดการพื้นที่มรดกโลก อยุธยา พบว่า ปัญหาสำคัญคือการมีกฎหมายและหน่วยงานที่กำกับดูแลหลายส่วน ทั้งกรมศิลปากรและท้องถิ่น (เทศบาล) ซึ่งมีข้อกำหนดในการควบคุมอาคารที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความรู้สึกว่าเป็นภาระและขาดความชัดเจนในขั้นตอนการปฏิบัติ

2. ด้านผลของคำสั่งอนุญาตและการอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาต สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ชัดเจนในบรรทัดฐานการใช้ดุลพินิจ การที่นิติสำนักอยู่ในระดับปานกลางสะท้อนว่า ประชาชนยังมีความเคลือบแคลงใจต่อเกณฑ์การตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ เนื่องจากพื้นที่มรดกโลกมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่เป็นนามธรรมสูง ทำให้คำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตถูกมองว่าเป็นเรื่องของดุลพินิจเฉพาะตัวบุคคลมากกว่าบรรทัดฐานทางกฎหมายที่ชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยวิระสิทธิ์ สิทธิไทรย์ (2563) ได้อธิบายว่าในพื้นที่ควบคุมพิเศษ เช่น เมืองเก่าหรือมรดกโลก คำสั่งทางปกครองมักขาดความชัดเจนในสายตาประชาชน เพราะเป็นการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการอนุรักษ์ ซึ่งขัดแย้งกับสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนโดยตรง เมื่อประชาชนไม่เข้าใจเกณฑ์ที่เจ้าหน้าที่ใช้ตัดสินใจ นิติสำนักและการยอมรับในคำสั่งนั้นจึงอยู่ในระดับไม่สูงนัก

3. แนวทางและมาตรการในการส่งเสริมความร่วมมือและการพัฒนาประสิทธิภาพ ในการบังคับใช้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วย หลักเกณฑ์ และวิธีการขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร หรือดำเนินการใด ๆ ในเขตโบราณสถาน พระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2566 ในการบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้าง พบว่าควรมีการจัดตั้ง คณะกรรมการร่วมภาคประชาชน เพื่อร่วมวางกฎระเบียบและตรวจสอบการก่อสร้างให้ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ส่งเสริมความร่วมมือและประสิทธิภาพการ บังคับใช้กฎหมาย สะท้อนถึงการเปลี่ยนผ่านจากการบริหารราชการแนวตั้งสู่การบริหาร จัดการร่วม การลดช่องว่างระหว่างตัวบทกฎหมายกับวิถีปฏิบัติทำให้ประชาชนร่วมวาง

กฎระเบียบจะช่วยให้ข้อบังคับทางกฎหมายมีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความจำเป็นในการดำรงชีวิต (เช่น การซ่อมแซมบ้านเรือนหรือการขยายพื้นที่ใช้สอย) ซึ่งจะช่วยลดแรงต้านเชิงโครงสร้าง และเปลี่ยนบทบาทของกฎหมายจากอุปสรรคให้เป็นกติกาที่ยอมรับได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริวรรณ ศิลาพัชรินทร์ (2561) ได้ศึกษา การจัดการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า และชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ที่ยังมีคนอยู่อาศัย ไม่ได้ขึ้นอยู่กับข้อบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวด แต่ขึ้นอยู่กับการสร้างกลไกประชารัฐที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดทิศทาง

องค์ความรู้ใหม่

ข้อค้นพบจากการวิจัยสามารถนำเสนอออกมาเป็น 3P-Consensus Model โมเดลการสร้างนิติสำนึกมรดกโลกอย่างยั่งยืน ตามแนวคิดของ (Ewick & Silbey, 1998) เพื่อเปลี่ยนสภาพการณ์จากการหลบเลี่ยงกฎหมาย ให้กฎหมายกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นกัน ทั้งนี้เกิดจากการเปลี่ยนผ่านของการบังคับใช้จากบนลงล่าง นำไปสู่ความร่วมมือที่เกิดจากความเข้าใจ ก้าวข้ามขีดจำกัดของการบังคับใช้กฎหมายแบบดั้งเดิม สู่การบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างเขตพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาด้วยการยอมรับการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดภายใต้ระเบียบการขออนุญาตอย่างถูกต้องตามกฎหมายที่หน่วยงานรับผิดชอบกำหนดไว้ และเปลี่ยนกฎหมายให้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ดังภาพที่ 1 ด้านล่าง

ภาพที่ 1 3P-Consensus Model: โมเดลการสร้างนิติสำนึกมรดกโลกอย่างยั่งยืน
ผู้เรียบเรียง, 2569

ภาพที่ 1 โมเดล 3P-Consensus โมเดลการสร้างนิตินามมรดกโลกอย่างยั่งยืน ออกแบบมาเพื่อแก้ปัญหากฎหมายที่มีอำนาจบังคับแต่ขาดจิตสำนึกด้วยการยอมรับด้วยใจ โดยเปลี่ยนผ่านจากนิตินามแบบตั้งรับไปสู่การจัดการเชิงรุกผ่าน 3 องค์ประกอบหลัก คือ

P1 People Participation (การมีส่วนร่วมภาคประชาชน) ใช้ทฤษฎีการจัดการร่วม (Co-management) จัดตั้งคณะกรรมการร่วมภาคประชาชนเพื่อยกร่างกฎระเบียบที่ผ่านกาตรวจสอบการก่อสร้างให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง เปลี่ยนจากความเข้มงวดแบบบังคับไม่อนุญาตให้ก่อสร้างไปสู่ความยืดหยุ่นที่ชุมชนยอมรับได้

P2 Proactive Awareness (นิตินามเชิงรุกและสิทธิประโยชน์) มุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายมรดกโลกตั้งแต่ต้นน้ำ โดยใช้สิทธิประโยชน์ทดแทนสำหรับผู้ปฏิบัติตาม (เช่น งบอุดหนุน/ลดหย่อนภาษี) เป็นตัวขับเคลื่อน เพื่อสร้างนิตินามเชิงรุกสร้างความเข้าใจตั้งแต่ต้น เปลี่ยนความรู้สึกจากการถูกบังคับให้เป็นความคุ้มค่าในการรักษาอัตลักษณ์ร่วมกัน

P3 Partnering Governance (ภาครัฐในฐานะหุ้นส่วน) ปรับบทบาทเจ้าหน้าที่ภาครัฐจากผู้ควบคุมเป็นผู้ให้คำปรึกษา ที่ปรึกษาด้านการออกแบบอาคาร เพื่อลดความขัดแย้งในขั้นตอนการอนุญาต และสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของมรดกโลก

โมเดลนี้ใช้ P2 เป็นแรงขับเคลื่อนหลักในการปรับเปลี่ยนนิตินาม โดยใช้ P1 และ P3 เป็นฐานในการกระจายอำนาจการตัดสินใจ มุ่งเน้นการให้รางวัลแทนการลงโทษเพื่อการอนุรักษ์นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานหลักที่กำกับดูแลพื้นที่ ได้แก่ กรมศิลปากร สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา สำนักงานธนารักษ์พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ควรจัดตั้ง ภาควิชาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อจัดทำแผนแม่บทการประชาสัมพันธ์ทางกฎหมายร่วมกัน โดยมุ่งเน้นการลดความทับซ้อนของข้อมูล และสร้างความเข้าใจในขั้นตอนการขออนุญาตปลูกสร้างอาคารให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อสร้างการรับรู้ที่ถูกต้องให้แก่บุคลากรเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและประชาชนในพื้นที่ก่อนการบังคับใช้หรือดำเนินการทางกฎหมาย

2. กรมศิลปากรควรนำกรณีศึกษาการบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลก มาพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้หรือหลักสูตรฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้

ด้านการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองมรดกโลกเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างผู้อยู่อาศัยและหน่วยงานรัฐ เพื่อเปลี่ยนทัศนคติจากการควบคุมโดยกฎหมายเป็นการร่วมมือเพื่อรักษาคุณค่าอันเป็นสากลของมรดกโลก

3. กรมศิลปากร สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา สำนักงานธนารักษ์พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ควรบูรณาการฐานข้อมูลกฎหมายและข้อกำหนดการใช้ที่ดินร่วมกัน เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มการขออนุญาตออนไลน์ โดยมีสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (DGA) เป็นที่ปรึกษาด้านระบบเทคโนโลยี เพื่อลดความซ้ำซ้อนในขั้นตอนการพิจารณาและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลกฎหมายจากจุดเดียว

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. กรมศิลปากร สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา ธนารักษ์พื้นที่พระนครศรีอยุธยา และเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ควรจัดทำคู่มือรูปแบบการขออนุญาตปลูกสิ่งก่อสร้าง หรือการซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม อาคารที่เข้าใจง่ายมีภาพประกอบชัดเจน และระบุขั้นตอนการขออนุญาตแบบ Step-by-step เพื่อลดความสับสนและทัศนคติเชิงลบต่อข้อจำกัดทางกฎหมาย

2. จัดตั้งระบบอนุญาตก่อสร้างแบบบูรณาการ คือ กำหนดให้มีระบบการอนุญาตก่อสร้างแบบเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) โดยบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมศิลปากร สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา สำนักงานธนารักษ์พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา และสำนักงานโยธาธิการและผังเมือง เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลดความซ้ำซ้อน และปิดช่องว่างในการกำกับดูแล

3. จัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา โดยมีคณะกรรมการมาจากภาครัฐ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และภาคประชาชน ในแต่ละตำบล เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบาย กลั่นกรองโครงการ และติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง

4. จัดตั้งทีมที่ปรึกษาลงพื้นที่ชุมชน (Mobile Unit) เพื่อให้คำปรึกษาด้านการออกแบบรูปรายการสิ่งปลูกสร้างให้ถูกต้องตามกฎหมายและเข้ากับอัตลักษณ์พื้นที่ โดยต้องไม่รอให้ประชาชนเดินเข้ามาหาที่สำนักงาน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงทดลองหรือเชิงประเมินว่ามาตรการทางภาษี หรือการสนับสนุนงบประมาณซ่อมแซม มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนิตินานักจากระดับต่อต้าน (Against the Law)

มาเป็น ยอมรับและปฏิบัติตาม (Before the Law) ได้จริงหรือไม่ เมื่อเทียบกับการใช้ทลงโทษเพียงอย่างเดียว

2. ควรมีการเปรียบเทียบนิติสำนักของประชาชนในพื้นที่มรดกโลกที่มีบริบทต่างกัน เช่น เปรียบเทียบระหว่างอยุธยากับสุโขทัย เพื่อวิเคราะห์ว่ารูปแบบการบริหารจัดการและความเข้มข้นของกฎหมายที่ต่างกัน ส่งผลต่อการก่อตัวของนิติสำนักอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2565). *แผนแม่บทนครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ระเบียบกรมศิลปากร ว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร หรือ ดำเนินการใด ๆ ในเขตโบราณสถานพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2566. (2566, 17 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 140 ตอนพิเศษ 291 ง. หน้า 28–30.
- กรมศิลปากร. (ม.ป.ป.). *แหล่งมรดกโลกในประเทศไทย*. กระทรวงวัฒนธรรม, สืบค้น 5 พฤศจิกายน 2568, จาก <https://www.finearts.go.th>
- เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา. (2566). *รายงานสถิติจำนวนประชากรและครัวเรือนในเขตพื้นที่มรดกโลกประจำปีงบประมาณ 2566*. พระนครศรีอยุธยา: งานทะเบียนราษฎร ฝ่ายปกครอง สำนักปลัดเทศบาล.
- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535. (2535, 5 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 109 ตอนที่ 38 ก. หน้า 12–25.
- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. (2504, 2 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 78 ตอนที่ 66 ฉบับพิเศษ. หน้า 1–26.
- วิมลมาศ ศรีจันทร์. (2562). นิติสำนักของประชาชนต่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในย่านประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาพื้นที่ขึ้นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 10(2), 45-58.
- วิระสิทธิ์ สิทธิไธรงค์. (2563). การบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก: ความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน. *วารสารวิชาการนวัตกรรมการและสังคม*, 4(1), 12-28.

- สิทธิธรรม อรแก้ว. (2561). ความลักลั่นของการบังคับใช้กฎหมายในการจัดการพื้นที่มรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยา*, 37(1), 88-112.
- สิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์. (2561). แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์: จากทฤษฎีสู่การมีส่วนร่วมของชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.
- Ewick, P., & Silbey, S. S. (1998). *The common place of law: Stories from everyday life*. Chicago: University of Chicago Press.
- UNESCO. (2022). *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Paris: World Heritage Centre.
- UNESCO. (2021). *Operational guidelines for the implementation of the World Heritage Convention*. Retrieved November 5, 2525, From <https://surl.li/zfnjih>
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.